НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ СТАТИСТИКИ, ОБЛІКУ ТА АУДИТУ

Фінансово-економічний факультет

Кафедра фінансів, банківської справи та страхування

Спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок»

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА БАКАЛАВРА

на тему:

«Факторингові послуги банків та проблеми їх розвитку в Україні»

Кваліфікаційна робота бакалавра містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

Здобувач IV курсу
групи 23.39 _____ Грачева Олександра Дмитрівна
(підпис)

Науковий керівник _____ доцент, к.е.н. Ковернінська Ю. В.
(підпис)

Робота допущена до захисту _____ д.е.н., професор Бондарук Т. Г.
(підпис)

Київ 2026

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ СТАТИСТИКИ, ОБЛІКУ ТА АУДИТУ

ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

КАФЕДРА ФІНАНСІВ, БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ ТА СТРАХУВАННЯ

Освітній ступінь – ***бакалавр***
Галузь знань - ***07 «Управління та адміністрування»***
Спеціальність – ***072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок»***
Освітньо-професійна програма – ***«Фінанси, банківська справа та страхування»***

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри фінансів,
банківської справи та страхування
д.е.н., проф. Т. Г. Бондарук
__ _____
«15» січня 2026 р.

З А В Д А Н Н Я
на кваліфікаційну роботу бакалавра
Грачевої Олександри Дмитрівни

1. Тема роботи: Факторингові послуги банків та проблеми їх розвитку в Україні
Керівник роботи: доцент, к.е.н. Ковернінська Ю. В.
затверджена наказом по Академії від «15» січня 2026 р. № 21/2
2. Термін здачі студентом закінченої роботи 1 червня 2026 р.
3. Вихідні дані роботи: Закон України «Про банки і банківську діяльність», Закон України «Про фінансові послуги та фінансові компанії», нормативно-правові акти Національного банку України, статистичні дані Національного банку України, звітність банківських установ України, наукові праці вітчизняних та зарубіжних учених з питань факторингу та банківської діяльності.
4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які належить зробити):
– теоретичні засади факторингових послуг банків;
– аналіз сучасного стану розвитку факторингових послуг банків в Україні;
– проблеми розвитку факторингових послуг банків в Україні та напрями їх удосконалення.
5. Перелік графічного матеріалу: схеми, таблиці, діаграми та графіки, що характеризують факторингові послуги банків, сучасний стан їх розвитку в Україні, проблеми та перспективні напрями розвитку.
6. Дата видачі завдання 15 січня 2026 р.

Керівник _____
(підпис)

Завдання прийняв до виконання _____
(підпис)

Календарний план

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Відмітка про виконання
1.	Затвердження теми і наукового керівника кваліфікаційної роботи бакалавра на засіданні кафедри	15.01.2026	Виконано
2.	Опрацювання першоджерел по темі роботи	20.01.2026	Виконано
3.	Розробка плану роботи, методики та інструментарію досліджень	25.01.2026	Виконано
4.	Проведення економічних досліджень та їх аналіз	06.02.2026	Виконано
5.	Написання вступу до роботи	16.02.2026	Виконано
6.	Написання першого розділу роботи	24.02.2026	Виконано
7.	Написання другого розділу роботи	16.03.2026	Виконано
8.	Написання третього розділу роботи	02.04.2026	Виконано
9.	Написання висновків та пропозицій, оформлення роботи	25.04.2026	Виконано
10.	Подача першого варіанту роботи на кафедру	02.05.2026	Виконано
11.	Доопрацювання роботи згідно з зауваженнями керівника	15.05.2026	Виконано
12.	Попередній захист роботи	20.05.2026	Виконано

Студентка _____ Грачева О.Д.
(підпис)

Керівник роботи _____ Ковернінська Ю. В.
(підпис)

ЗМІСТ

ВСТУП..... 5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФАКТОРИНГОВИХ ПОСЛУГ БАНКІВ 8
1.1. Економічна сутність факторингових послуг та їх роль у діяльності банків8
1.2. Види факторингових послуг банків та особливості їх здійснення 14
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ФАКТОРИНГОВИХ ПОСЛУГ БАНКІВ В УКРАЇНІ 20
2.1. Аналіз ринку факторингових послуг в Україні та місце банків у його структурі..... 20
2.2 Аналіз показників діяльності банків на ринку факторингових послуг України 25
РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМИ ТА НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ФАКТОРИНГОВИХ ПОСЛУГ БАНКІВ В УКРАЇНІ..... 34
3.1. Проблеми розвитку факторингових послуг банків та шляхи їх вирішення34
3.2 Перспективні напрями розвитку факторингових послуг банків в Україні40
ВИСНОВКИ..... 47
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ..... 49
ДОДАТКИ..... 53

ВСТУП

Актуальність теми. У сучасних умовах функціонування економіки України важливого значення набуває забезпечення стабільної діяльності суб'єктів господарювання та підтримання їх належного рівня ліквідності. В умовах воєнного стану, економічної нестабільності, зростання обсягів дебіторської заборгованості та обмеженого доступу підприємств до традиційних кредитних ресурсів особливої актуальності набувають факторингові послуги банків. Факторинг є ефективним інструментом фінансування оборотного капіталу підприємств, що дозволяє прискорити оборотність коштів, знизити ризики неплатежів та забезпечити безперервність господарської діяльності.

Для банківських установ факторингові послуги є перспективним напрямом розвитку, який сприяє диверсифікації банківських продуктів, розширенню клієнтської бази та підвищенню конкурентоспроможності на фінансовому ринку. Водночас розвиток факторингових послуг банків в Україні стримується низкою проблем, серед яких недосконаліть нормативно-правового регулювання, високий рівень фінансових ризиків, наслідки воєнних дій, недостатня цифровізація факторингових операцій та недостатня обізнаність суб'єктів господарювання щодо можливостей використання факторингу. У зв'язку з цим дослідження факторингових послуг банків та проблем їх розвитку в Україні є актуальним як у теоретичному, так і в практичному аспектах.

Проблематика розвитку факторингових послуг банків та їх ролі у фінансуванні діяльності підприємств знайшла відображення у працях як зарубіжних, так і вітчизняних науковців. Сутність факторингу, особливості здійснення факторингових операцій та перспективи розвитку ринку факторингових послуг досліджували С. Андрос, В. Вовк, А. Мовчан, С. Дерев'янко, Ю. Масюк, В. Петренко, А. Карнаушенко, Л. Боровік, О. Смирна, О. Береславець та інші науковці. У їхніх працях розкрито економічну природу факторингу, визначено його роль у діяльності банківських установ та обґрунтовано напрями розвитку факторингових послуг в Україні.

Незважаючи на значну кількість наукових досліджень, окремі аспекти розвитку факторингових послуг банків залишаються недостатньо дослідженими. Зокрема, потребують подальшого вивчення питання підвищення ефективності факторингових операцій банків, удосконалення механізмів управління ризиками, розширення спектра факторингових продуктів та визначення перспектив розвитку факторингових послуг в умовах сучасних економічних викликів.

Мета дослідження – визначити проблеми та перспективи розвитку факторингових послуг банків в Україні на основі вивчення теоретичних засад їх функціонування та аналізу сучасного стану.

Для досягнення поставленої мети визначено такі **завдання дослідження**:

– визначити сутність факторингових послуг та їх роль у діяльності банків;

– дослідити види факторингових послуг банків та особливості їх здійснення;

– проаналізувати ринок факторингових послуг в Україні та місце банків у його структурі;

– проаналізувати показники діяльності банків на ринку факторингових послуг України;

– визначити основні проблеми розвитку факторингових послуг банків та шляхи їх вирішення;

– обґрунтувати перспективні напрями розвитку факторингових послуг банків в Україні.

Об'єктом дослідження є економічні відносини, що виникають у процесі надання факторингових послуг в Україні.

Предметом дослідження є факторингові послуги банків, проблеми та перспективи їх розвитку в Україні.

Методи дослідження. Теоретичною та методичною основою дослідження стали загальнонаукові та спеціальні методи пізнання економічних явищ і процесів. Для дослідження економічної сутності факторингових послуг та визначення їх ролі у діяльності банків використано методи аналізу та синтезу.

Системний підхід застосовано для дослідження факторингу як складової банківських фінансових послуг. Метод порівняння використано для оцінювання особливостей розвитку факторингових послуг в Україні. Економіко-статистичні методи застосовано для аналізу обсягів, структури та динаміки факторингових операцій банків. Для наочного представлення результатів дослідження використано графічний метод, а для формулювання висновків і пропозицій – метод узагальнення.

Практичне значення роботи полягає в тому, що результати дослідження можуть бути використані банківськими установами при розвитку та вдосконаленні факторингових послуг. Одержані висновки можуть бути корисними для подальших наукових досліджень проблем і перспектив розвитку факторингових послуг банків в Україні.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи становить 56 сторінок. Робота містить 12 таблиць, 5 рисунків і 4 додатки. Список використаних джерел налічує 44 найменування.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФАКТОРИНГОВИХ ПОСЛУГ БАНКІВ

1.1. Економічна сутність факторингових послуг та їх роль у діяльності банків

У сучасних умовах господарювання важливу роль відіграють фінансові інструменти, які забезпечують своєчасне надходження коштів підприємствам та сприяють підтриманню їх фінансової стійкості. Одним із таких інструментів є факторинг. Використання факторингу сприяє прискоренню оборотності капіталу, зменшенню ризику неплатежів та підвищенню ефективності управління грошовими потоками.

Аналіз наукових джерел та нормативно-правової бази свідчить про відсутність єдиного підходу до трактування сутності факторингу. Залежно від змісту та функціонального призначення цієї операції можна виокремити кілька основних підходів до її розуміння.

Відповідно до фінансового підходу факторинг розглядається як форма фінансування, за якої підприємство отримує кошти від фінансової установи в обмін на передачу права вимоги заборгованості до своїх контрагентів. У цьому випадку основна увага зосереджується на забезпеченні підприємства оборотним капіталом та підтриманні його ліквідності.

З позиції сервісного підходу факторинг являє собою комплексну фінансову послугу, яка, крім фінансування, передбачає ведення обліку дебіторської заборгованості, контроль своєчасності платежів, інформаційне обслуговування клієнтів та, за окремими видами договорів, прийняття фактором ризику непогашення боргу. Такий підхід підкреслює багатофункціональний характер факторингових операцій.

У межах управлінського підходу факторинг розглядається як інструмент підвищення ефективності фінансового менеджменту підприємства. Його використання дає змогу оптимізувати структуру оборотного капіталу, покращити управління дебіторською заборгованістю та забезпечити стабільність

грошових потоків. Водночас факторинг сприяє зосередженню підприємства на основній діяльності, зменшуючи витрати на адміністрування розрахунків із покупцями.

Важливе значення має також правовий підхід, відповідно до якого факторинг визначається як договір фінансування під відступлення права грошової вимоги. У межах цього підходу акцент робиться на правовому регулюванні взаємовідносин між клієнтом, фактором і боржником, а також на визначенні прав та обов’язків сторін факторингової угоди.

На основі узагальнення наукових підходів доцільно визначити факторингові послуги банків як комплекс фінансових послуг, що передбачають фінансування клієнта шляхом відступлення права грошової вимоги, а також управління дебіторською заборгованістю, контроль розрахунків, інформаційне обслуговування та мінімізацію ризиків неплатежів. На відміну від факторингу як окремої фінансової операції, факторингові послуги банків охоплюють сукупність взаємопов’язаних фінансових, інформаційних та сервісних заходів, спрямованих на забезпечення ліквідності клієнтів і підвищення ефективності їх господарської діяльності.

Отже, факторинг доцільно розглядати як комплексний фінансовий інструмент, що поєднує елементи фінансування, управління дебіторською заборгованістю та супроводу розрахунків між суб’єктами господарювання. Його застосування забезпечує підприємствам можливість оперативного залучення коштів, зниження фінансових ризиків та підвищення ефективності господарської діяльності, що зумовлює важливе значення факторингу в сучасній системі фінансових послуг.

Нормативно-правове регулювання факторингових операцій в Україні ґрунтується на сукупності законодавчих та підзаконних актів, які визначають правові, організаційні та фінансові засади їх здійснення. До основних із них належать Податковий[23] та Цивільний[35] кодекси України, що встановлюють загальні принципи господарської діяльності, оподаткування та договірного оформлення відносин факторингу.

Важливу роль має Закон України «Про банки і банківську діяльність»[25], який визначає факторинг як одну з банківських операцій, а також Закон України «Про фінансові послуги та фінансові компанії»[28], що регламентує діяльність фінансових установ на ринку факторингових послуг і встановлює вимоги до їх регулювання та ліцензування.

Окремі аспекти бухгалтерського обліку факторингових операцій у банківських установах врегульовуються нормативними документами Національного банку України, зокрема Постановою НБУ «Про затвердження Інструкції з бухгалтерського обліку операцій із фінансовими інструментами в банках України» від 21 лютого 2018 року[27].

В 2025 році в Україні набрав чинності новий Закон України «Про факторинг» №4466-IX[9], який став важливим етапом реформування правового регулювання ринку факторингових послуг. Закон був розроблений Національним банком України за участі міжнародних експертів, зокрема Європейського банку реконструкції та розвитку, а також фахівців UNIDROIT, що забезпечило його наближення до провідних міжнародних практик у сфері факторингу[39].

Важливими нововведеннями є чітке законодавче закріплення видів факторингу, зокрема з регресом і без регресу, а також посилення прозорості операцій шляхом удосконалення механізмів обліку та контролю відступлення прав грошової вимоги. Це дозволяє мінімізувати ризики подвійного відступлення заборгованості та підвищити надійність розрахунків між учасниками ринку.

Факторингові послуги сформувалися на основі механізму комерційного кредиту, який передбачає надання продавцем відстрочки платежу покупцеві за поставлені товари або надані послуги. У процесі розвитку торговельних відносин та розширення обсягів реалізації продукції виникла потреба у більш ефективних інструментах управління розрахунками та прискорення обороту капіталу. Механізм надання факторингової послуги банком представлено в додатку А.

Зростання обсягів дебіторської заборгованості та пов’язані з цим ризики неплатежів зумовили необхідність пошуку альтернативних способів її фінансування та мінімізації фінансових втрат постачальників. У цьому контексті факторинг став сучасним фінансовим інструментом, який дозволяє трансформувати заборгованість дебіторську у ліквідні кошти, забезпечуючи прискорення грошових потоків.

Призначення факторингу полягає в ефективному управлінні оборотним капіталом підприємства, що забезпечує пришвидшення обігу грошових ресурсів клієнта[31]. Водночас трактувати факторинг виключно як викуп дебіторської заборгованості було б недостатньо. Дана послуга охоплює комплекс фінансових, страхових та інформаційно-аналітичних інструментів, спрямованих на стимулювання реалізації товарів і послуг суб’єктів господарювання.

Схема механізму факторингової операції представлена на рис. 1.1.

Рис. 1.1 Схема механізму факторингової операції

Джерело: [1,3,22].

Механізм взаємозв’язків між учасниками факторингової операції базується на тристоронній взаємодії, у якій ключову роль відіграють клієнт (постачальник товарів або послуг), фактор (банк або факторингова компанія) та боржник (покупець продукції) представлений в табл. 1.1.

Таблиця 1.1

Механізм взаємозв’язків між учасниками факторингу

Етап	Учасник	Зміст дії	Результат
Господарська операція	Постачальник (клієнт) і покупець (боржник)	Укладання договору постачання з відстрочкою платежу	Виникнення заборгованості дебіторської покупця перед постачальником
Передача вимоги	Постачальник→ Фактор	Виплата платежу авансового (частини або повної суми боргу)	Постачальник отримує кошти оборотні
Управління заборгованістю	Фактор	Облік боргу, контроль строків, нагадування боржнику, інкасація	Підвищення дисципліни платежів, зменшення ризиків
Погашення боргу	Боржник→ Фактор	Оплата вартості поставки безпосередньо фактору	Закриття заборгованості дебіторської
Остаточний розрахунок	Фактор → Постачальник	Перерахування залишку коштів після утримання комісії	Завершення факторингової операції

Джерело: [3,6].

Економічна сутність факторингу полягає у фінансово-кредитних відносинах між постачальником товарів (послуг), банком або спеціалізованою факторинговою компанією та покупцем, що виникають у процесі уступки права вимоги грошової заборгованості. За своєю природою факторинг поєднує елементи кредитування, страхування ризиків та обслуговування розрахунків, що робить його універсальним інструментом фінансового менеджменту.

Факторинг відіграє вагому роль у діяльності банківських установ, оскільки забезпечує розширення спектра фінансових послуг, підвищення дохідності та зміцнення довгострокових відносин із клієнтами. Його впровадження дає змогу банкам ефективно управляти дебіторською заборгованістю клієнтів,

підтримувати їхню ліквідність та сприяти розвитку малого і середнього бізнесу, який потребує оперативного доступу до оборотного капіталу без залучення традиційних кредитних ресурсів.

Для банків факторингові операції виступають важливим джерелом комісійних доходів, сприяють диверсифікації активних операцій та розширенню клієнтської бази. Водночас вони дозволяють знижувати рівень кредитних ризиків завдяки посиленому контролю за рухом грошових потоків і платіжною дисципліною контрагентів.

Комплексний характер факторингових послуг передбачає не лише фінансування клієнтів, а й супровід дебіторської заборгованості, аналіз платоспроможності боржників та моніторинг розрахунків, що підвищує ефективність управління фінансовими потоками банку в цілому[2].

Функції факторингу представлені в табл. 1.2.

Таблиця 1.2

Функції факторингу

Функції	Характеристика
Фінансова	Забезпечує підприємство оборотними коштами шляхом дострокового отримання грошових коштів за відступленою дебіторською заборгованістю
Управлінська	Передбачає адміністрування дебіторської заборгованості, контроль строків платежів і ведення обліку розрахунків
Ризикова (гарантійна)	Полягає у можливому прийнятті фактором ризику неплатежу боржника, що знижує фінансові ризики клієнта
Інформаційна	Забезпечує клієнта інформацією щодо фінансового стану контрагентів та стану дебіторської заборгованості
Стимулююча	Сприяє активізації господарської діяльності підприємств, зростанню обсягів реалізації продукції та підвищенню ліквідності
Посередницька	Виступає інструментом взаємодії між постачальником і покупцем у процесі здійснення розрахунків

Джерело: [1,13,22].

Отже, факторинг є ефективним інструментом фінансування та управління дебіторською заборгованістю, що забезпечує прискорення обороту коштів підприємств. Механізм факторингових операцій має тристоронній характер і охоплює етапи від виникнення заборгованості до її погашення та остаточних розрахунків. У банківській системі факторинг сприяє підвищенню дохідності, зниженню ризиків і розширенню спектра послуг, виконуючи ключові фінансові, управлінські та посередницькі функції.

1.2. Види факторингових послуг банків та особливості їх здійснення

В сучасних умовах розвитку фінансового ринку факторингові послуги банків набувають особливого значення як ефективний інструмент забезпечення ліквідності підприємств та оптимізації їхніх розрахунків із контрагентами. Розширення спектра банківських послуг, посилення конкуренції та зростання потреб суб'єктів господарювання в оперативному фінансуванні зумовлюють активний розвиток різних форм факторингу.

Банківські установи пропонують клієнтам різноманітні види факторингових операцій, які відрізняються за рівнем ризику, способом фінансування, умовами відступлення права вимоги та характером взаємовідносин між учасниками. Це дозволяє адаптувати факторингові послуги до потреб конкретних підприємств з урахуванням їх фінансового стану, структури дебіторської заборгованості та специфіки господарської діяльності [29]. Основною метою участі банків у факторингових операціях є отримання прибутку від комісійної винагороди та процентів за фінансування, а також розширення спектра банківських послуг і залучення нових клієнтів. Факторингові послуги дозволяють банкам диверсифікувати активні операції та підвищити конкурентоспроможність на фінансовому ринку. У процесі здійснення факторингових операцій банки виконують такі основні функції (рис. 1.2):

Рис. 1.2. Функції банків при здійсненні факторингових операцій

Джерело: [2,3].

Банківський факторинг має низку переваг як для клієнтів, так і для самих банків. Для підприємств він забезпечує прискорення оборотності капіталу, підвищення ліквідності та зниження ризику неплатежів. Для банків факторингові операції є джерелом стабільних доходів і засобом поглиблення співпраці з корпоративними клієнтами.

Разом із тим банки під час здійснення факторингових операцій стикаються з певними ризиками, серед яких основними є кредитний ризик, ризик прострочення платежів, операційний ризик та ризик шахрайства. Тому ефективне управління факторинговими операціями потребує ретельного аналізу фінансового стану клієнтів і дебіторів, а також належного юридичного супроводу угод.

Факторингові послуги банків і фінансових установ відзначаються різноманітністю форм та механізмів реалізації залежно від умов договору, рівня ризику й особливостей взаємодії сторін. Залежно від способу інформування боржника, розподілу кредитного ризику та характеру послуг факторинг поділяється на різні види, узагальнені в табл. 1.3.

Таблиця 1.3

Класифікація видів факторингових послуг та їх характеристика

Вид факторингу	Класифікаційна ознака	Характеристика
1	2	3
Договірний (відкритий)	За способом інформування боржника	Передбачає обов'язкове повідомлення боржника про відступлення права вимоги фактору; платежі здійснюються безпосередньо фактору
Конфіденційний (без повідомлення) факторинг		Боржник не повідомляється про участь фактора до моменту виникнення прострочення або за рішенням фактора
Факторинг з регресом	За розподілом кредитного ризику	У разі неплатежу боржника відповідальність за погашення заборгованості несе постачальник
Факторинг без регресу		Фактор бере на себе ризик неплатежу боржника, що збільшує вартість послуги
Кредитний факторинг (дисконтування рахунків-фактур)	За наявністю фінансування	Фактор надає клієнту фінансування під дебіторську заборгованість
Адміністративний		Фактор виконує лише облік, адміністрування та інкасацію дебіторської заборгованості без фінансування
Масовий	За способом обслуговування дебіторської заборгованості	Передбачає фінансування після офіційного повідомлення боржників та передачі фактору права вимог
Індивідуальний		Обслуговування здійснюється щодо окремих договорів або конкретних дебіторів
Банківський	За суб'єктом надання послуг	Факторингові операції здійснюються банківськими установами у поєднанні з кредитуванням
Небанківський		Послуги надаються спеціалізованими факторинговими компаніями
Внутрішній	За територією здійснення операцій	Усі учасники факторингової операції знаходяться в межах однієї країни
Міжнародний		Використовується у зовнішньоекономічній діяльності; включає експортно-імпортні операції, юридичний супровід та інкасацію платежів за кордоном
Прямий	За кількістю сторін в операції	Угода укладається між постачальником і одним фактором
Двофакторний		У міжнародних операціях залучаються два фактори: експортний та імпортний

Джерело: [1,6,30].

Більш детально особливості факторингу з регресом та без регресу представлено в Додатку Б. Аналіз наведеної в табл. 1.3 класифікації свідчить, що факторингові послуги характеризуються значною різноманітністю форм, які відрізняються за ступенем участі фактора в операціях, рівнем розкриття інформації для боржника та розподілом кредитного ризику між учасниками.

Банківські факторингові послуги поєднують функції фінансування, управління дебіторською заборгованістю та інкасації платежів. Окремі види, зокрема адміністративний факторинг, мають переважно сервісний характер і не передбачають надання фінансування. Важливою ознакою банківського факторингу є розподіл ризику неплатежу: при факторингу з регресом основний ризик залишається за клієнтом, тоді як безрегресний факторинг передбачає його передачу банку-фактору, що впливає на вартість послуги.

Особливе значення для банків має міжнародний факторинг, який використовується у сфері зовнішньоекономічної діяльності та включає фінансування експортно-імпортних операцій, валютний контроль, юридичний супровід та інкасацію платежів. Різноманітність факторингових послуг дозволяє банкам адаптувати їх до потреб підприємств різних галузей і масштабів діяльності, забезпечуючи ефективне управління оборотним капіталом та ліквідністю клієнтів.

Крім фінансування, банки можуть надавати консультаційні та інформаційні послуги щодо управління дебіторською заборгованістю та оптимізації фінансових потоків. Використання факторингових послуг також сприяє покращенню структури балансу підприємства, підвищенню показників ліквідності та зниженню залежності від традиційного банківського кредитування[22].

Послуги факторингу супроводжуються певними витратами та економічними вигодами для підприємства. До основних витрат належать відсоткові платежі за авансування грошових коштів, що надаються фактором під відступлену дебіторську заборгованість, а також комісійна винагорода за надання факторингового обслуговування.

В умовах українського ринку обсяг фінансування, який може бути наданий фактором у вигляді авансу, зазвичай визначається як частка від номінальної суми дебіторської заборгованості. При цьому з її загального обсягу віднімаються факторингова комісія, відсотки за користування авансом та резерв, що формується фактором для покриття можливих втрат від неповернення або прострочення боргів. Такий підхід забезпечує баланс між інтересами сторін договору та мінімізацію кредитного ризику банку.

$$А = Дз - Фк - А\% - Р\% \quad (1.1)[13]$$

де А - аванс за договором факторингу;

Дз - дебіторська заборгованість;

Фк - факторингова комісія;

А% - відсотки на аванс,

Р% - відсоток на резерв.

Розмір резерву, який формує банк для покриття можливих втрат за дебіторською заборгованістю, безпосередньо залежить від її якості, платоспроможності боржників та рівня кредитного ризику. У практиці факторингових операцій його величина зазвичай коливається в межах 5-20% від номінальної вартості переданої заборгованості.

Вартість залучення факторингового фінансування також включає відсоткову ставку за авансовані кошти, яка, як правило, перевищує базову процентну ставку на 2-5%, а також комісійну винагороду фактора. Комісія за факторингове обслуговування зазвичай становить приблизно 2,5-3% від загальної суми рахунків-фактур, однак її конкретний розмір є варіативним і визначається індивідуально[18].

На формування комісійної винагороди впливають такі ключові фактори, як загальний обсяг дебіторської заборгованості, середній розмір окремих боргових зобов’язань, їх якість, а також ступінь ризиковості операції. Зокрема, у випадку факторингу без регресу вартість послуг є вищою, оскільки фактор повністю приймає на себе кредитний ризик неплатежу. Прийняття рішення щодо використання факторингових послуг повинно базуватися на комплексній

економічній оцінці витрат і вигод із застосуванням кількісних методів аналізу, що дозволяє підприємству визначити доцільність залучення даного інструменту фінансування в конкретних умовах господарської діяльності. Факторингові послуги є важливим напрямом діяльності банків, який забезпечує розширення спектра фінансових послуг і формування додаткових джерел доходів. Здійснюючи факторингові операції, банки поєднують фінансування клієнтів із управлінням дебіторською заборгованістю та контролем розрахунків.

Надання факторингових послуг дозволяє банкам диверсифікувати активні операції, підвищити конкурентоспроможність і зміцнити співпрацю з корпоративними клієнтами. Водночас ефективне здійснення факторингу потребує належного управління кредитними, операційними та юридичними ризиками, особливо при безрегресному та міжнародному факторингу.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ФАКТОРИНГОВИХ ПОСЛУГ БАНКІВ В УКРАЇНІ

2.1. Аналіз ринку факторингових послуг в Україні та місце банків у його структурі

В умовах економічної нестабільності та обмеженого доступу до традиційних кредитних ресурсів факторинг набуває особливого значення як альтернативний механізм фінансування діяльності підприємств. Ринок факторингових послуг України представлений як фінансовими компаніями, так і банківськими установами, що зумовлює необхідність комплексного дослідження його розвитку та визначення місця банківського сегмента в загальній структурі ринку. Аналіз доцільно здійснювати у двох взаємопов’язаних напрямах: по-перше, оцінити динаміку та структуру ринку факторингових послуг загалом; по-друге, визначити роль банків у цьому сегменті порівняно з фінансовими компаніями.

Для забезпечення зіставності показників аналіз проведено за 2023-2025 рр. У межах дослідження для фінансових компаній використано дані щодо обсягу наданих факторингових послуг, а для банків – обсяг факторингового портфеля. Такий підхід дає можливість оцінити загальні масштаби ринку та окреслити місце банківського сегмента в його структурі.

Насамперед доцільно проаналізувати основні показники розвитку ринку факторингових послуг, які відображають не лише зміну загального обсягу операцій, а й рівень концентрації діяльності фінансових компаній. Відповідні розрахунки наведено в табл. 2.1.

Дані табл. 2.1 свідчать, що розвиток ринку факторингових послуг протягом 2023-2025 рр. був нерівномірним. У 2024 р. обсяг факторингових послуг фінансових компаній скоротився з 67 819,4 млн грн до 59 251,6 млн грн, тобто на 8 567,8 млн грн або на 12,6 %. Таке зниження може свідчити про певне уповільнення ділової активності та обережність учасників ринку щодо розширення факторингових операцій у відповідному періоді.

Таблиця 2.1

Динаміка основних показників ринку факторингових послуг України у 2023-2025 рр.

Показник	2023	2024	2025	Відхилення 2025/2023, %
Обсяг факторингових послуг ФК, млн грн	67 819,4	59 251,6	83 303,4	22,8
Кількість ФК, що надавали факторингові послуги, од.	559	479	411	-26,5
Середній обсяг факторингових послуг на одну компанію, млн грн	121,3	123,7	202,7	67,1

Джерело: розраховано автором за даними [15]

У 2025 р. ситуація суттєво змінилася: обсяг факторингових послуг зріс до 83 303,4 млн грн, що на 24 051,8 млн грн більше порівняно з 2024 р. та на 15 484,0 млн грн більше порівняно з 2023 р. Загальний приріст за 2023-2025 рр. становив 22,8 %, що свідчить про відновлення та подальше розширення ринку факторингових послуг в Україні.

Водночас кількість фінансових компаній, які надавали факторингові послуги, скоротилася з 559 у 2023 р. до 411 у 2025 р., тобто на 26,5 %. За таких умов середній обсяг факторингових послуг на одну компанію зріс із 121,3 млн грн до 202,7 млн грн, або на 67,1 %. Це дає підстави стверджувати, що ринок розвивався не за рахунок збільшення кількості учасників, а внаслідок нарощування обсягів операцій окремими фінансовими компаніями. Така тенденція свідчить про посилення концентрації ринку та зростання ролі більш активних учасників факторингового сегмента.

Для глибшої оцінки значення факторингу необхідно визначити його місце серед інших фінансових послуг, які надаються фінансовими компаніями. Такий аналіз дозволяє оцінити не лише абсолютні обсяги факторингових операцій, а й їхню роль у загальній структурі небанківського фінансового ринку. Відповідні показники наведено в табл. 2.2.

Таблиця 2.2

Структура фінансових послуг фінансових компаній України у 2025 р.

Вид фінансових послуг	Обсяг послуг, млн грн	Частка, %
Надання коштів у кредит	49 845,5	57,8
Факторинг	24 827,3	28,8
Фінансовий лізинг	8 973,8	10,4
Надання гарантій	2 570,1	3,0
Разом	86 216,7	100,0

Джерело: розраховано автором за даними [15]

Порівняння структури фінансових послуг свідчить, що факторинг займає вагоме місце в діяльності фінансових компаній України. У 2025 р. його частка становила 28,8 %, що забезпечило факторингу друге місце після послуг із надання коштів у кредит. Таким чином, майже третина обсягу фінансових послуг фінансових компаній припадала саме на факторингові операції.

Найбільшу частку у структурі фінансових послуг займало кредитування – 57,8 %. Водночас факторинг істотно перевищував за обсягами фінансовий лізинг, частка якого становила 10,4 %, та послуги з надання гарантій, які формували лише 3,0 % загального обсягу. Це підтверджує, що факторинг є одним із ключових інструментів фінансування суб’єктів господарювання у небанківському фінансовому секторі України.

Отримані результати свідчать про те, що факторингові послуги не є другорядним або вузькоспеціалізованим напрямом діяльності фінансових компаній. Навпаки, вони формують значну частину ринку фінансових послуг і мають важливе значення для забезпечення підприємств оборотним капіталом.

Окремої уваги потребує визначення місця банків у структурі ринку факторингових послуг. Банки не є домінуючими учасниками цього ринку за обсягами, однак їх роль є важливою з огляду на фінансування корпоративних клієнтів, наявність розвиненої клієнтської бази та можливість поєднання факторингу з іншими банківськими продуктами. Для оцінки співвідношення

банківського та небанківського сегментів ринку використано дані, наведені в табл. 2.3.

Таблиця 2.3

Порівняльна характеристика банківського та небанківського сегментів ринку факторингових послуг України

Показник	2023	2024	2025	Абсолютне відхилення 2025/2023	Відносне відхилення 2025/2023, %
Факторинговий портфель банків, млн грн	3 727,3	5 276,3	5 446,5	+1 719,2	+46,1
Обсяг факторингових послуг фінансових компаній, млн грн	67 819,4	59 251,6	83 303,4	+15 484,0	+22,8
Кількість банків, що здійснювали факторингові операції, од.	14	15	13	-1	-7,1
Кількість фінансових компаній, од.	559	479	411	-148	-26,5

Джерело: розраховано автором за даними [15]

Порівняння показників табл. 2.3 дає змогу виявити суттєві відмінності між банківським та небанківським сегментами ринку факторингових послуг України. При цьому слід враховувати, що для банків використано обсяг факторингового портфеля станом на кінець року, тоді як для фінансових компаній – річний обсяг наданих факторингових послуг. Таким чином, наведені показники мають різний економічний зміст і використовуються для загальної характеристики масштабів діяльності відповідних сегментів ринку.

Основними учасниками ринку факторингових послуг в Україні залишаються фінансові компанії. У 2025 р. обсяг наданих ними факторингових послуг становив 83 303,4 млн грн, що на 15 484,0 млн грн або 22,8 % більше порівняно з 2023 р. Водночас факторинговий портфель банків зріс із 3 727,3 млн грн до 5 446,5 млн грн, тобто на 1 719,2 млн грн або на 46,1 %. Незважаючи на

значно менші масштаби діяльності, банківський сегмент характеризувався вищими темпами зростання, що свідчить про поступове посилення ролі банків у розвитку факторингового фінансування.

Разом із тим абсолютні обсяги факторингових операцій фінансових компаній залишаються суттєво вищими порівняно з банківським сектором. Це пояснюється тим, що факторинг є одним із ключових напрямів діяльності багатьох фінансових компаній, тоді як для більшості банків факторингові операції виступають лише одним із інструментів фінансування корпоративних клієнтів поряд із кредитуванням, гарантійними операціями та іншими банківськими продуктами.

Важливою характеристикою розвитку ринку є також зміна кількості його учасників. Протягом 2023-2025 рр. кількість банків, що здійснювали факторингові операції, скоротилася з 14 до 13 установ, або на 7,1 %. Водночас кількість фінансових компаній зменшилася більш суттєво – із 559 до 411 установ, або на 26,5 %. Незважаючи на скорочення кількості учасників ринку, обсяги факторингових операцій у досліджуваному періоді не лише не зменшилися, а й продемонстрували зростання. Це свідчить про підвищення рівня концентрації ринку та посилення позицій найбільших його учасників, які забезпечують основну частину факторингових операцій.

Таким чином, ринок факторингових послуг України характеризується домінуванням фінансових компаній за масштабами здійснюваних операцій, однак банківський сегмент демонструє більш високі темпи розвитку. Зростання факторингового портфеля банків на тлі скорочення кількості учасників ринку свідчить про поступове зміцнення позицій банків у сфері факторингового фінансування. Це обумовлює доцільність більш детального дослідження факторингових послуг банків України, їх обсягів, структури та динаміки розвитку, яке здійснено надалі.

2.2 Аналіз показників діяльності банків на ринку факторингових послуг України

Аналіз обсягів, структури та динаміки факторингових послуг банків України є важливою складовою дослідження сучасного стану та тенденцій розвитку факторингу в банківському секторі. Саме банки залишаються одними з ключових учасників ринку факторингових послуг, забезпечуючи фінансування суб'єктів господарювання шляхом придбання права вимоги за дебіторською заборгованістю. Дослідження кількісних параметрів факторингової діяльності банків дозволяє оцінити масштаби поширення факторингових послуг, рівень концентрації ринку, а також визначити місце факторингу в структурі активних операцій банківських установ.

Для проведення аналізу використано дані відкритої фінансової звітності банків України та оборотно-сальдових балансів банківських установ. Незважаючи на те, що відповідна інформація є доступною для користувачів, вона не представлена Національним банком України у вигляді узагальнених статистичних показників ринку банківського факторингу, що зумовлює необхідність її самостійного опрацювання та систематизації. Це дає змогу сформувати комплексне уявлення про обсяги факторингових послуг банків, їх структуру та основні тенденції розвитку.

У межах підрозділу досліджуються динаміка факторингових вимог банків, структура ринку банківського факторингу, особливості розвитку факторингових операцій окремих банків, а також роль факторингу в структурі активів і кредитних портфелів банківських установ. Крім того, для більш повної характеристики сучасного стану банківського факторингу здійснюється порівняльний аналіз факторингових продуктів провідних учасників ринку.

Слід зазначити, що показники за 2023-2025 рр. сформовані на основі даних фінансової звітності банків станом на 1 січня року, наступного за звітним. Зокрема, дані за 2023 р. відповідають стану на 01.01.2024 р., за 2024 р. – на 01.01.2025 р., а за 2025 р. – на 01.01.2026 р. Такий підхід забезпечує зіставність показників та відповідає особливостям формування банківської звітності.

Насамперед доцільно проаналізувати загальні тенденції зміни обсягів факторингових послуг банків України. Це дозволить оцінити масштаби ринку, інтенсивність його розвитку та рівень залучення банківських установ до здійснення факторингових операцій. Відповідні показники наведено в табл. 2.4.

Таблиця 2.4

Динаміка обсягу факторингового портфеля банків України у 2023-2025 рр.

Показник	**2023**	**2024**	**2025**	**Відхилення 2025/2023, %**
Обсяг факторингових вимог банків, млн грн	3 727,3	5 276,3	5 446,5	46,1
Кількість банків, що здійснювали факторингові операції	14	15	13	-7,1
Середній обсяг факторингових вимог на один банк, млн грн	266,2	351,8	419,0	57,4

Джерело: розраховано автором за даними [15]

Як свідчать дані табл. 2.4, протягом 2023-2025 рр. спостерігалася стійка тенденція до зростання обсягів банківського факторингу. Загальний обсяг факторингових вимог збільшився з 3 727,3 млн грн до 5 446,5 млн грн, або на 46,1 %. Найбільш динамічне зростання відбулося у 2024 році, коли факторинговий портфель банків зріс на 41,6 %. У 2025 році темпи зростання сповільнилися до 3,2 %, однак позитивна тенденція збереглася.

Водночас кількість банків, які здійснювали факторингові операції, не демонструвала аналогічної динаміки та скоротилася до 13 установ у 2025 році. За таких умов середній обсяг факторингових вимог на один банк зріс на 57,4 %, що свідчить про поступову концентрацію ринку та посилення ролі окремих банків-лідерів. Для підтвердження цього висновку доцільно проаналізувати структуру ринку банківського факторингу за окремими установами (рис. 2.1).

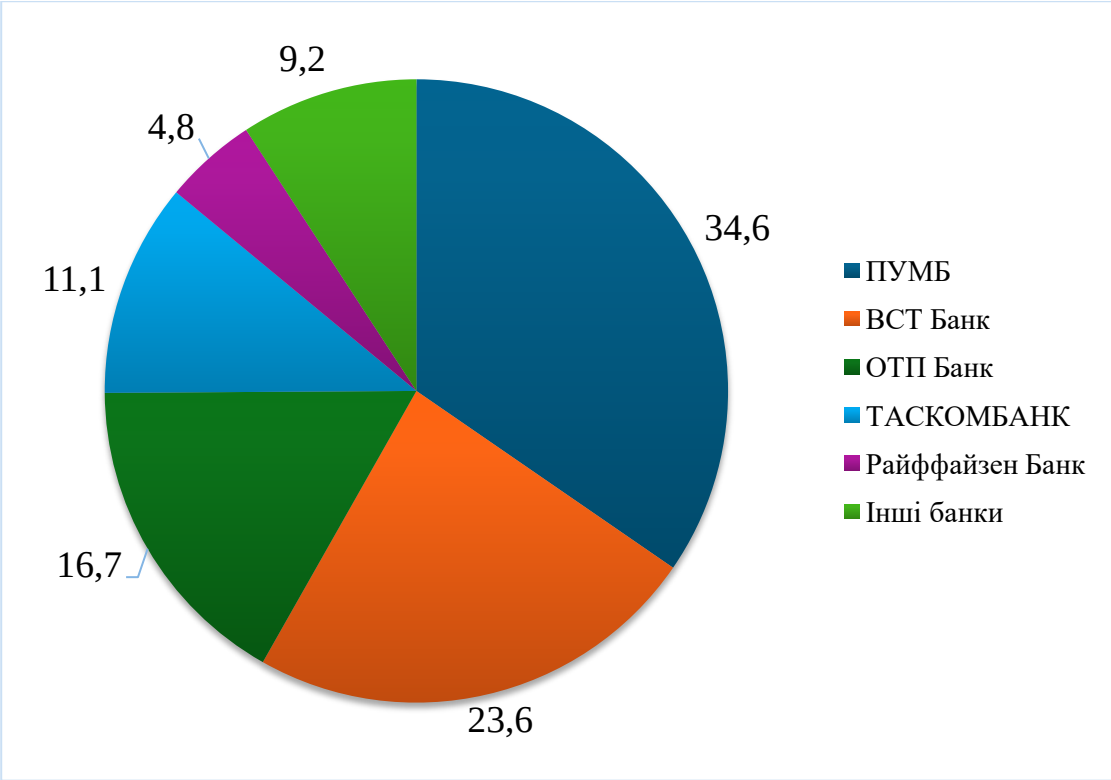

Рис. 2.1 Розподіл часток провідних банків на ринку банківського факторингу України у 2025 році, %

Джерело: розраховано автором за даними [15; 39-43]

Дані рис. 2.1 свідчать про високий рівень концентрації банківського факторингу в Україні. Лідером ринку є ПУМБ, на який припадає понад третина сукупного факторингового портфеля банківської системи. Значні позиції також займають ВСТ Банк та ОТП Банк із частками 23,6 % та 16,7 % відповідно. Сукупна частка трьох найбільших банків становить 74,9 %, що свідчить про домінування вузького кола учасників на ринку. Особливо показовим є той факт, що п’ять найбільших банків акумулюють 90,8 % усіх факторингових вимог банківської системи.

Таким чином, саме діяльність цих установ визначає основні тенденції розвитку банківського факторингу в Україні. З огляду на це подальший аналіз доцільно зосередити на банках-лідерах ринку та дослідити динаміку їх факторингових портфелів.

Динаміку факторингового портфеля провідних банків наведено в табл. 2.5.

Таблиця 2.5

Динаміка факторингового портфеля основних учасників ринку банківського факторингу України у 2023-2025 рр., млн грн

Банк	2023	2024	2025	Абсолютне відхилення 2025/2023, млн грн	Відхилення 2025/2023, %
ПУМБ	1 794,0	2 127,0	1 886,5	+92,5	5,2
ВСТ Банк	976,4	1 180,4	1 285,2	+308,8	31,6
ОТП Банк	377,8	569,7	908,9	+531,1	140,6
ТАСкомбанк	30,1	660,8	604,7	+574,6	1 911,7
Райффайзен Банк	186,8	266,5	259,2	+72,4	38,7

Джерело: розраховано автором за даними [15; 39-43]

Аналіз даних табл. 2.5 свідчить про суттєві відмінності в масштабах та темпах розвитку факторингових послуг провідних банків України. Протягом усього досліджуваного періоду найбільший факторинговий портфель мав ПУМБ, обсяг якого у 2025 р. становив 1 886,5 млн грн. Незважаючи на збереження лідерських позицій, динаміка діяльності банку була нерівномірною: у 2024 р. факторинговий портфель зріс до 2 127,0 млн грн, однак у 2025 р. скоротився на 240,5 млн грн або на 11,3 %. У результаті загальний приріст за 2023-2025 рр. становив лише 5,2 %, що є найнижчим показником серед банків-лідерів, за винятком Райффайзен Банку.

Друге місце за обсягом факторингового портфеля протягом усього періоду посідав ВСТ Банк. Обсяг його факторингових операцій збільшився з 976,4 млн грн у 2023 р. до 1 285,2 млн грн у 2025 р., або на 31,6 %. Важливою особливістю є відсутність скорочення портфеля протягом досліджуваного періоду, що свідчить про стабільний розвиток факторингового бізнесу та високий рівень спеціалізації банку на цьому сегменті ринку.

Найбільш динамічне зростання серед великих учасників ринку продемонстрував ОТП Банк. Якщо у 2023 р. обсяг його факторингового портфеля становив лише 377,8 млн грн, то у 2025 р. він досяг 908,9 млн грн. Таким чином, приріст за два роки становив 531,1 млн грн або 140,6 %, що дозволило банку суттєво зміцнити свої позиції на ринку факторингових послуг.

Особливої уваги заслуговує ТАСкомбанк, який продемонстрував найвищі темпи зростання серед усіх досліджуваних банків. У 2023 р. обсяг його факторингового портфеля становив лише 30,1 млн грн, тоді як у 2025 р. досяг 604,7 млн грн. Незважаючи на певне скорочення показника порівняно з 2024 р. (на 56,1 млн грн або 8,5 %), загальний приріст за досліджуваний період склав 1 911,7 %. Це свідчить про активне освоєння банком ринку факторингових послуг та суттєве посилення його конкурентних позицій.

Райффайзен Банк характеризувався більш стриманою динамікою розвитку факторингових операцій. Обсяг його факторингового портфеля зріс з 186,8 млн грн у 2023 р. до 259,2 млн грн у 2025 р., або на 38,7 %. При цьому після зростання у 2024 р. до 266,5 млн грн спостерігалося незначне скорочення портфеля у 2025 р., що може свідчити про відносно невисоку пріоритетність факторингового бізнесу в структурі діяльності банку.

Загалом результати аналізу підтверджують, що розвиток банківського факторингу в Україні характеризується високим рівнем концентрації та нерівномірністю між окремими учасниками ринку. Якщо ПУМБ та ВСТ Банк залишаються лідерами за абсолютними обсягами факторингового портфеля, то ОТП Банк і ТАСкомбанк демонструють найвищу динаміку розвитку, поступово посилюючи свої позиції на ринку факторингових послуг. Результати відповідних розрахунків наведено в табл. 2.6.

Порівняння показників табл. 2.6 свідчить про суттєві відмінності у значенні факторингових послуг для діяльності досліджуваних банків. Найвищий рівень концентрації факторингового бізнесу протягом усього періоду спостерігався у ВСТ Банку, де частка факторингового портфеля в активах стабільно перевищувала 3 %. Незважаючи на певне зниження показника з 3,44 %

у 2023 р. до 2,95 % у 2025 р., факторинг залишається одним із ключових напрямів активних операцій банку. Це свідчить про високий рівень спеціалізації установи на факторинговому фінансуванні порівняно з іншими учасниками ринку.

Таблиця 2.6

Частка факторингового портфеля в активах основних учасників ринку банківського факторингу України у 2023-2025 рр., %

Банк	2023	2024	2025	Відхилення 2025/2023, в.п.
ПУМБ	1,17	1,14	0,82	-0,35
ВСТ Банк	3,44	3,47	2,95	-0,49
ОТП Банк	0,37	0,50	0,67	+0,30
ТАСкомбанк	0,09	1,63	1,11	+1,02
Райффайзен Банк	0,10	0,12	0,10	0,00

Джерело: розраховано автором за даними [15;24; 39-43]

Для ПУМБ характерна інша тенденція. Попри найбільший обсяг факторингового портфеля серед усіх досліджуваних банків, його частка в активах поступово скорочувалася – з 1,17 % у 2023 р. до 0,82 % у 2025 р. Зменшення показника на 0,35 в.п. свідчить про те, що інші напрями активних операцій банку розвивалися швидше, ніж факторинговий бізнес. Отже, хоча ПУМБ залишається лідером ринку за абсолютними обсягами факторингових операцій, їх відносне значення в структурі активів банку поступово знижується.

Позитивну динаміку демонструє ОТП Банк, де частка факторингового портфеля в активах збільшилася з 0,37 % до 0,67 %, або на 0,30 в.п. Це свідчить про поступове посилення ролі факторингових послуг у структурі активних операцій банку. Ще більш помітне зростання спостерігалося у ТАСкомбанку. Якщо у 2023 р. факторинговий портфель формував лише 0,09 % активів установи, то у 2025 р. цей показник досяг 1,11 %. Таким чином, приріст становив 1,02 в.п., що є найвищим результатом серед усіх банків вибірки та підтверджує активний розвиток факторингового напряму діяльності.

Найменш вагому роль факторинг відіграє у діяльності Райффайзен Банку. Протягом досліджуваного періоду частка факторингового портфеля в активах банку коливалася в межах 0,10-0,12 %, залишаючись найнижчою серед досліджуваних установ. Це дозволяє зробити висновок, що факторингові послуги мають для банку допоміжний характер та не належать до стратегічних напрямів розвитку його активних операцій.

Загалом проведений аналіз показує, що значні обсяги факторингового портфеля не завжди означають високу спеціалізацію банку на факторинговому бізнесі. Найбільшою мірою факторинг інтегрований у діяльність ВСТ Банку та ТАСкомбанку, тоді як для великих універсальних банків його роль є відносно меншою порівняно з іншими напрямами активних операцій.

Однак оцінка частки факторингового портфеля в активах не дає повного уявлення про значення факторингових послуг у кредитній діяльності банків. Для більш глибокої оцінки доцільно проаналізувати співвідношення факторингового та кредитного портфелів банківських установ. Відповідні результати наведено в табл. 2.7.

Таблиця 2.7

Частка факторингового портфеля у кредитному портфелі основних учасників ринку банківського факторингу України у 2023-2025 рр., %

Банк	**2023**	**2024**	**2025**	**Відхилення 2025/2023, в.п.**
ПУМБ	3,45	3,18	1,92	-1,53
ВСТ Банк	11,21	10,81	10,30	-0,91
ОТП Банк	1,52	1,82	3,88	+2,36
ТАСкомбанк	0,21	3,51	2,72	+2,51
Райффайзен Банк	0,36	0,45	0,31	-0,05

Джерело: розраховано автором за даними [15; 24; 39-43]

Як свідчать дані табл. 2.7, роль факторингових послуг у кредитній діяльності банків є ще більш диференційованою. Найвищий рівень спеціалізації характерний для ВСТ Банку, у якого понад 10 % кредитного портфеля протягом усього досліджуваного періоду формувалося за рахунок факторингових операцій. Це дозволяє розглядати факторинг як один із ключових напрямів кредитного бізнесу банку.

Для ОТП Банку та ТАСкомбанку характерне суттєве зростання ролі факторингових послуг у кредитній діяльності. Так, частка факторингового портфеля у кредитному портфелі ОТП Банку зросла з 1,52 % у 2023 р. до 3,88 % у 2025 р., а ТАСкомбанку – з 0,21 % до 2,72 %. Це свідчить про посилення значення факторингового фінансування в структурі їх активних операцій. Водночас у ПУМБ та Райффайзен Банку спостерігається тенденція до зниження даного показника, що може пояснюватися більш швидкими темпами зростання традиційного кредитування порівняно з факторинговими операціями.

Отримані результати свідчать, що масштаби факторингового бізнесу визначаються не лише абсолютними обсягами факторингового портфеля, а й рівнем спеціалізації банку на факторинговому фінансуванні. Для пояснення виявлених відмінностей доцільно проаналізувати особливості факторингових продуктів, які пропонують провідні учасники ринку. Порівняльну характеристику умов надання факторингових послуг наведено в додатку В.

Порівняльний аналіз умов надання факторингових послуг свідчить, що всі досліджувані банки використовують факторинг як інструмент фінансування дебіторської заборгованості корпоративних клієнтів, проте відрізняються рівнем спеціалізації та підходами до організації відповідних продуктів. Найбільш стандартизований і публічно деталізований факторинговий продукт пропонує ПУМБ, який одночасно є лідером ринку за обсягом факторингового портфеля. ОТП Банк та ТАСкомбанк активно орієнтуються на сегмент малого та середнього бізнесу, тоді як ВСТ Банк і Райффайзен Банк переважно використовують індивідуальний підхід до структурування факторингових угод.

Таким чином, проведений аналіз свідчить про позитивну динаміку розвитку факторингових послуг банків України у 2023-2025 рр. За досліджуваний період сукупний факторинговий портфель банків зріс на 46,1 %, водночас ринок характеризується високим рівнем концентрації, оскільки понад 90 % його обсягу зосереджено у п’яти банках. Найбільшим учасником ринку залишається ПУМБ, тоді як найвищий рівень спеціалізації на факторингових операціях демонструє ВСТ Банк. Водночас ОТП Банк і ТАСкомбанк характеризуються найвищими темпами нарощування факторингового бізнесу, що свідчить про зростання зацікавленості банків у розвитку цього напряму діяльності. Виявлені відмінності у масштабах факторингової діяльності та підходах до організації факторингових продуктів формують підґрунтя для дослідження проблем і перспектив подальшого розвитку факторингових послуг банків в Україні.

РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМИ ТА НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ФАКТОРИНГОВИХ ПОСЛУГ БАНКІВ В УКРАЇНІ

3.1. Проблеми розвитку факторингових послуг банків та шляхи їх вирішення

Сучасний етап розвитку фінансового ринку України характеризується зростанням ролі факторингових послуг як важливого інструменту підтримки ліквідності підприємств та управління дебіторською заборгованістю. Водночас, попри поступове розширення використання факторингу банківськими установами, даний сегмент залишається недостатньо розвиненим і стикається з низкою системних проблем, що стримують його повноцінне функціонування (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Основні проблеми розвитку факторингових послуг банків в Україні та шляхи їх вирішення

Напрям проблеми	Характеристика	Шляхи вирішення
1	2	3
Нормативно-правові	Недостатня узгодженість законодавства щодо факторингових операцій; складність судового захисту прав фактора; недосконаліть механізму стягнення дебіторської заборгованості; недостатнє нормативне регулювання міжнародного факторингу	Гармонізація законодавства з міжнародними стандартами; удосконалення судової практики; спрощення процедур стягнення боргів; розвиток нормативної бази міжнародного факторингу
Організаційні	Обмежений досвід використання факторингу підприємствами; недостатній рівень розвитку спеціалізованих факторингових підрозділів у банках; складність оцінки платоспроможності дебіторів; високі вимоги до клієнтів	Розвиток факторингових підрозділів у банках; навчання персоналу та клієнтів; впровадження скорингових моделей оцінки дебіторів; спрощення процедур доступу до послуг
Економічні	Висока вартість факторингових послуг; значний рівень кредитного ризику; нестабільність фінансового стану підприємств; низька платіжна дисципліна контрагентів; обмеженість довгострокових фінансових ресурсів банків	Зниження вартості послуг через конкуренцію; державна підтримка МСП; розвиток страхування дебіторської заборгованості; залучення довгострокового фінансування

Продовження таблиці 3.1

Технологічні	Недостатній рівень автоматизації факторингових операцій; обмежене використання цифрових платформ і електронного документообігу; проблеми інтеграції банківських інформаційних систем	Впровадження цифрових факторингових платформ; розвиток електронного документообігу; інтеграція з банківськими та державними реєстрами
Інформаційні	Низький рівень обізнаності підприємств щодо переваг факторингу; недостатність достовірної інформації про дебіторів; обмежений доступ до кредитних історій та аналітичних баз даних	Проведення інформаційних кампаній; розширення кредитних бюро; створення єдиних баз даних контрагентів
Ризикові	Висока ймовірність шахрайства у сфері дебіторської заборгованості; ризик неплатежів і прострочення; валютний ризик при міжнародному факторингу; операційні та юридичні ризики	Посилення перевірки дебіторів; використання страхування ризиків; валютне хеджування; удосконалення внутрішнього контролю банків
Інститиційні	Недостатній рівень розвитку ринку факторингових послуг; невисока конкуренція між учасниками ринку; домінування короткострокового фінансування; слабкий розвиток міжнародного факторингу	Розвиток конкурентного середовища; стимулювання входу нових учасників; підтримка міжнародного факторингу; диверсифікація фінансових інструментів

Джерело: [5,13,39].

Варто виокремити досить жорсткі вимоги банківських установ або факторингових компаній до пакета документів, що підтверджують факт реалізації товарів чи надання послуг (рис. 3.1).

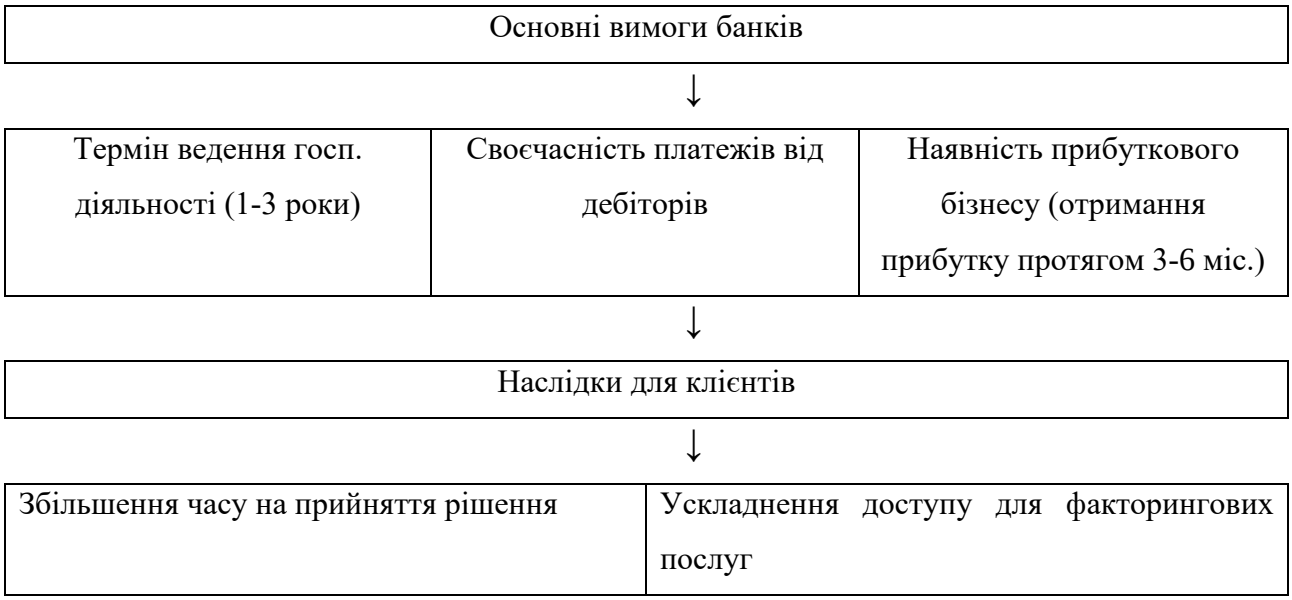

Рис. 3.1. Вимоги банків до клієнтів

Джерело: [5,26,30].

Для отримання факторингового фінансування підприємство повинно надати значний обсяг документації, зокрема договори, рахунки-фактури, акти виконаних робіт, товарно-транспортні накладні та інші підтверджувальні документи. Такий процес часто є складним і тривалим.

Перед укладанням договору факторингові компанії та банки змушені детально аналізувати фінансовий стан дебіторів, їхню кредитну історію, дисципліну здійснення платежів, наявність простроченої заборгованості, а також загальну ділову репутацію[35].

Цей комплексний аналіз потребує значного обсягу документів і часу на їх опрацювання, особливо в умовах недостатньої прозорості фінансової звітності окремих підприємств. Додаткові труднощі виникають через обмежений доступ до актуальної інформації про фінансовий стан контрагентів, що ускладнює об’єктивну оцінку ризиків неповернення коштів.

Для малого та середнього бізнесу ця проблема є особливо відчутною, оскільки процес перевірки може затягуватися на тривалий період, що знижує оперативність отримання фінансування. У результаті підприємства не завжди можуть швидко поповнити оборотний капітал або своєчасно забезпечити безперервність господарської діяльності[33].

Крім того, тривала процедура оцінювання збільшує адміністративні витрати банків, що впливає на вартість послуг для клієнтів. В сучасних умовах це знижує конкурентоспроможність факторингу порівняно з іншими формами короткострокового фінансування, які передбачають швидше ухвалення рішень.

Негативний вплив на розмір комісій, процентних ставок і додаткових платежів за обслуговування мають військові дії та пов’язана з ними економічна нестабільність. В умовах воєнного стану значно зростають ризики неповернення коштів, оскільки багато підприємств стикаються з руйнуванням виробничих потужностей, втратою майна, скороченням обсягів діяльності або повним припиненням роботи. Внаслідок цього підвищується ймовірність невиконання дебіторами своїх фінансових зобов’язань перед банками.

Додатковим негативним чинником є порушення логістичних ланцюгів, ускладнення постачання сировини та товарів, перебої в транспортному сполученні й обмеження експорту та імпорту. Це призводить до затримок у розрахунках між контрагентами та збільшення термінів погашення дебіторської заборгованості. У таких умовах факторингові операції стають більш ризиковими для фінансових установ[6].

Крім того, у багатьох випадках факторингові компанії вимагають додаткових гарантій виконання зобов'язань клієнта, зокрема поручительства або забезпечення, що знижує доступність даної послуги для суб'єктів господарювання з недостатнім рівнем фінансової стійкості.

Однією з ключових причин стримування розвитку ринку факторингових послуг є наявність регуляторних прогалин. Тривалий час в Україні бракувало комплексного законодавчого регулювання факторингової діяльності, гармонізованого з міжнародними стандартами та європейськими практиками. Недостатня визначеність правового статусу окремих учасників ринку, особливостей відступлення права вимоги, порядку захисту інтересів сторін факторингової угоди та механізмів роботи з проблемною дебіторською заборгованістю створювала додаткові ризики для фінансових установ. Це, своєю чергою, обмежувало можливості розширення факторингових операцій та знижувало інвестиційну привабливість даного сегмента фінансового ринку[30].

Важливим стримувальним чинником також залишається низький рівень обізнаності суб'єктів малого та середнього підприємництва щодо сутності, механізмів та переваг факторингового фінансування. Значна частина підприємств традиційно орієнтується на банківське кредитування як основне джерело залучення оборотного капіталу, тоді як факторинг часто сприймається як складний або недостатньо зрозумілий фінансовий інструмент. Недостатнє розуміння етапів укладання факторингової угоди, механізмів фінансування дебіторської заборгованості та можливостей мінімізації ризиків неплатежів обмежує рівень попиту на відповідні фінансові послуги.

Багато підприємств малого та середнього бізнесу з обережністю ставляться до використання факторингу, оскільки побоюються розкривати банкам та факторинговим компаніям інформацію про власні господарські операції, контрагентів і фінансовий стан. Для значної частини підприємців факторинг досі асоціюється не з сучасним інструментом управління ліквідністю та розвитку бізнесу, а з вимушеним способом подолання фінансових труднощів або нестачі оборотних коштів[6].

Таке сприйняття зумовлене недостатнім рівнем фінансової обізнаності суб'єктів господарювання, а також певними стереотипами щодо використання зовнішнього фінансування. У результаті підприємства можуть уникати факторингових послуг через ризик втрати ділової репутації або побоювання, що партнери та клієнти сприйматимуть залучення факторингу як свідчення нестабільного фінансового становища компанії.

Крім того, необхідність надання банкам детальної документації щодо договорів, дебіторської заборгованості та фінансових потоків часто викликає занепокоєння щодо конфіденційності інформації. Особливо це характерно для малого бізнесу, де рівень довіри до фінансових установ може бути недостатнім.

Суттєвий вплив на розвиток ринку має недостатній рівень цифровізації факторингових операцій. Значна частина процедур, пов'язаних із перевіркою дебіторів, обробкою документації, погодженням фінансування та моніторингом виконання зобов'язань, досі здійснюється у ручному режимі. Відсутність розвинених цифрових платформ та інтегрованих інформаційних систем знижує швидкість проведення операцій, підвищує адміністративні витрати та обмежує прозорість взаємодії між учасниками ринку. За сучасних умов цифрової трансформації фінансового сектору саме впровадження fintech-рішень, електронного документообігу та автоматизованих систем оцінювання ризиків може стати одним із ключових чинників активізації розвитку факторингового ринку України[37].

Ще одним суттєвим недоліком факторингу є його висока вартість порівняно з традиційним банківським кредитуванням. Якщо у розвинених

країнах вартість факторингового обслуговування зазвичай становить близько 1,5-2 % від суми поставки, то в Україні тарифні ставки залишаються значно вищими. В окремих випадках середньозважений відсоток може досягати 50-60% річних, що робить використання факторингу економічно невигідним для значної частини підприємств[19]. Саме висока ціна факторингових послуг є однією з головних причин низького рівня їх поширення на вітчизняному фінансовому ринку.

Отже, сучасний ринок факторингових послуг в Україні перебуває на етапі поступового розвитку, проте його функціонування супроводжується низкою системних проблем. Основними стримувальними чинниками залишаються жорсткі вимоги банків до клієнтів, складність та тривалість процедур перевірки дебіторської заборгованості, висока вартість факторингового фінансування, недостатній рівень цифровізації процесів, а також недосконаліть нормативно-правового регулювання. Додатковий негативний вплив на розвиток факторингових операцій мають військові дії та економічна нестабільність, які підвищують ризики неповернення коштів і спричиняють зростання вартості послуг.

Водночас низький рівень обізнаності підприємств, особливо малого та середнього бізнесу, щодо переваг факторингу та існування стереотипного сприйняття цього інструменту обмежують попит на відповідні фінансові послуги. Усе це зумовлює суттєве відставання України від європейських країн за рівнем розвитку факторингового ринку.

Подальший розвиток факторингу в Україні потребує вдосконалення законодавчої бази, підвищення рівня цифровізації фінансових послуг, спрощення процедур оцінювання клієнтів і дебіторів, а також активізації інформаційно-консультаційної підтримки бізнесу. Реалізація зазначених заходів сприятиме розширенню доступу підприємств до оборотного фінансування, підвищенню ліквідності суб’єктів господарювання та зміцненню фінансової стабільності економіки загалом.

3.2 Перспективні напрями розвитку факторингових послуг банків в Україні

В сучасних умовах розвитку економіки факторингові послуги набувають дедалі більшого значення як ефективний інструмент фінансування поточної діяльності підприємств та управління дебіторською заборгованістю. Використання факторингу дозволяє суб'єктам господарювання підтримувати належний рівень ліквідності, прискорювати обіг капіталу та зменшувати ризики, пов'язані з несвоєчасним виконанням платіжних зобов'язань контрагентами. Особливо важливу роль факторинг відіграє для підприємств малого та середнього бізнесу, які часто мають обмежений доступ до традиційних кредитних ресурсів[13].

Важливого значення набуває пошук ефективних напрямів удосконалення факторингової діяльності банків та формування сприятливих умов для розвитку ринку факторингових послуг. Вирішення наявних проблем потребує комплексного підходу, який має охоплювати вдосконалення нормативно-правової бази, розвиток цифрових технологій, спрощення процедур надання послуг, підвищення рівня фінансової грамотності бізнесу та впровадження сучасних механізмів управління ризиками.

В Додатку Д представлено пріоритетні напрями та перспективи розвитку факторингу в Україні.

Одним із перспективних напрямів розвитку факторингових послуг банків є посилення конкуренції за рахунок входження нових фінансових установ у даний сегмент ринку. Це сприяє розширенню пропозиції факторингових продуктів та підвищенню їх доступності для бізнесу.

Важливим чинником активізації використання факторингу є його переваги порівняно з традиційним банківським кредитуванням. Зокрема, факторинг характеризується відносно низьким рівнем заставного забезпечення або його відсутністю, що робить його більш доступним для підприємств малого та середнього бізнесу, у тому числі аграрного сектору. Крім того, цей фінансовий інструмент дозволяє підприємствам оперативно трансформувати дебіторську

заборгованість у ліквідні кошти, що позитивно впливає на їх фінансову стійкість[12].

Серед ключових переваг факторингу для постачальників слід виокремити прискорення обороту оборотного капіталу, можливість швидкого поповнення ліквідності, розширення виробничої та збутової діяльності, а також підвищення прибутковості та здатності своєчасно виконувати зобов'язання перед контрагентами і бюджетом.

Для покупців використання факторингових схем забезпечує більш гнучкі умови розрахунків, зокрема можливість відстрочки платежу, що сприяє зменшенню фінансового навантаження в короткостроковому періоді, зниженню ризиків перебоїв у постачанні та підвищенню стабільності господарських зв'язків.

Зняття обмежень та розширення можливостей використання факторингових послуг у сфері державних і регіональних закупівель є важливим напрямом удосконалення фінансової інфраструктури та підвищення ефективності взаєморозрахунків між учасниками ринку. У сучасних умовах участь підприємств, особливо малого та середнього бізнесу, у системі публічних закупівель часто ускладнюється через значні затримки платежів з боку державних замовників, що негативно впливає на їх ліквідність та фінансову стійкість.

Запровадження можливості широкого використання факторингу в сфері держзакупівель дозволило б постачальникам оперативно отримувати фінансування під уже виконані контракти, не чекаючи фактичного надходження коштів від державних або комунальних установ. Це, у свою чергу, сприяло б зменшенню касових розривів у діяльності підприємств та підвищенню їхньої готовності брати участь у тендерах.

Крім того, усунення нормативних та організаційних обмежень щодо використання факторингу в системі публічних закупівель сприяло б підвищенню конкуренції серед постачальників, розширенню кола учасників ринку та зниженню вартості закупівель для держави за рахунок більшої доступності

фінансування. Важливим результатом таких змін стало б також підвищення прозорості розрахунків і зменшення ризиків невиконання контрактних зобов'язань, оскільки факторингові компанії здійснюють попередню оцінку платоспроможності боржників.

Формування єдиної національної системи та стандартів підготовки фахівців у сфері факторингу, а також унормування механізму їх сертифікації є важливим елементом інституційного розвитку ринку факторингових послуг. У сучасних умовах недостатній рівень професійної підготовки учасників ринку, а також відсутність уніфікованих освітніх вимог призводять до неоднорідності якості надання послуг та ускладнюють впровадження сучасних фінансових практик[30].

Запровадження єдиних освітніх стандартів дозволить забезпечити системний підхід до підготовки спеціалістів, які володітимуть необхідними знаннями у сфері фінансового аналізу, управління кредитними ризиками, правового регулювання факторингових операцій та цифрових фінансових технологій. Це сприятиме підвищенню професійного рівня учасників ринку та якості прийняття фінансових рішень.

Окреме значення має впровадження прозорої та обов'язкової системи сертифікації фахівців з факторингу, яка підтверджуватиме їхню кваліфікацію та відповідність встановленим професійним стандартам. Такий підхід сприятиме підвищенню довіри з боку банківських установ, підприємств та інвесторів до факторингових операцій.

Крім того, уніфікація навчальних програм та сертифікаційних вимог сприятиме інтеграції українського ринку факторингових послуг у міжнародний фінансовий простір, підвищенню його конкурентоспроможності та впровадженню кращих світових практик у сфері фінансового посередництва.

Розвиток інфраструктури ринку факторингу є одним із ключових напрямів підвищення ефективності функціонування цього сегмента фінансових послуг та розширення його ролі у фінансуванні реального сектору економіки. Під інфраструктурою факторингового ринку слід розуміти сукупність

організаційних, технологічних та інформаційних елементів, які забезпечують здійснення факторингових операцій, їх супровід, контроль та інформаційну взаємодію між учасниками[33].

Сучасний стан розвитку інфраструктури в Україні характеризується недостатнім рівнем цифровізації, обмеженою кількістю спеціалізованих платформ для обміну фінансовою інформацією, а також відсутністю єдиних інтегрованих систем, що забезпечують оперативну перевірку дебіторської заборгованості. Це ускладнює процес прийняття рішень щодо фінансування та підвищує адміністративні витрати банків і факторингових компаній.

У цьому контексті важливого значення набуває розвиток електронних платформ факторингу, впровадження автоматизованих систем оцінювання кредитних ризиків, а також створення централізованих реєстрів інвойсів і факторингових угод. Такі інструменти дозволять підвищити прозорість операцій, мінімізувати ризики подвійного фінансування та прискорити обіг інформації між учасниками ринку. Однією з головних переваг онлайн-факторингу є оперативність фінансування: підприємства можуть отримувати кошти за поставлену продукцію в день подання заявки або навіть протягом кількох годин.

Важливу роль у розвитку онлайн-факторингу відіграють хмарні платформи та мультибанківські електронні системи, які забезпечують автоматизацію перевірки рахунків-фактур, оцінку ризиків та інтеграцію з корпоративними ERP-системами підприємств.

Водночас розвиток онлайн-факторингу супроводжується низкою викликів, зокрема необхідністю забезпечення кібербезпеки, захисту персональних і фінансових даних, а також адаптації нормативно-правової бази до цифрових форм фінансових послуг. Додатково потребує вдосконалення інтеграція банківських систем із державними реєстрами та міжнародними платформами електронного фінансування.

У перспективі онлайн-факторинг розглядається як базовий інструмент розвитку ринку факторингових послуг, що поєднує банківські технології,

штучний інтелект, автоматизацію та блокчейн-рішення. У післявоєнний період відновлення економіки України його значення зростатиме, оскільки він дозволяє забезпечити швидке фінансування бізнесу в умовах обмеженого доступу до традиційних кредитних ресурсів та підвищених ризиків господарської діяльності.

Крім того, розвиток інфраструктури передбачає активне впровадження фінтех-рішень, електронного документообігу та інтеграцію банківських систем із платформами постачальників і дебіторів. Узагальнення основних напрямів розвитку факторингових послуг банків та очікуваних ефектів їх реалізації наведено в табл. 3.2.

Таблиця 3.2

Основні напрями розвитку факторингових послуг банків

Напрям розвитку	**Очікуваний ефект**
1	2
Вдосконалення законодавчого та нормативного регулювання факторингових операцій	Зниження адміністративних і правових бар'єрів, підвищення прозорості ринку
Розширення доступу до факторингових послуг для малого та середнього бізнесу	Збільшення кількості користувачів послуг та активізація підприємницької діяльності
Цифровізація та впровадження фінтех-рішень у факторингові операції	Прискорення обробки операцій, зниження витрат і підвищення ефективності
Створення єдиних реєстрів інвойсів і факторингових угод	Мінімізація ризиків подвійного фінансування та шахрайства
Розвиток інфраструктури факторингового ринку	Підвищення прозорості та доступності фінансових послуг
Впровадження системи сертифікації фахівців з факторингу	Підвищення професійного рівня та якості фінансових послуг
Зняття обмежень у сфері державних і регіональних закупівель	Розширення ринку та забезпечення своєчасних розрахунків
Гармонізація законодавства з міжнародними стандартами	Підвищення інвестиційної привабливості та інтеграція у світовий ринок

Джерело: [1,26,30,37].

Це сприятиме скороченню часу обробки заявок, зниженню витрат на обслуговування операцій та підвищенню доступності факторингових послуг для підприємств, особливо малого та середнього бізнесу.

Сучасний етап розвитку банківського сектору характеризується активною трансформацією факторингових послуг під впливом цифровізації, фінтех-інновацій та розвитку електронної комерції. В результаті традиційний факторинг поступово еволюціонує в сторону гнучких, автоматизованих та платформних фінансових продуктів, які значно розширюють можливості банків у сфері фінансування оборотного капіталу підприємств.

Таким чином, модернізація інфраструктури ринку факторингу є необхідною передумовою його подальшого розвитку, розширення обсягів операцій та підвищення конкурентоспроможності національної фінансової системи.

На рис. 3.2 подано структурну модель інфраструктури факторингового ринку.

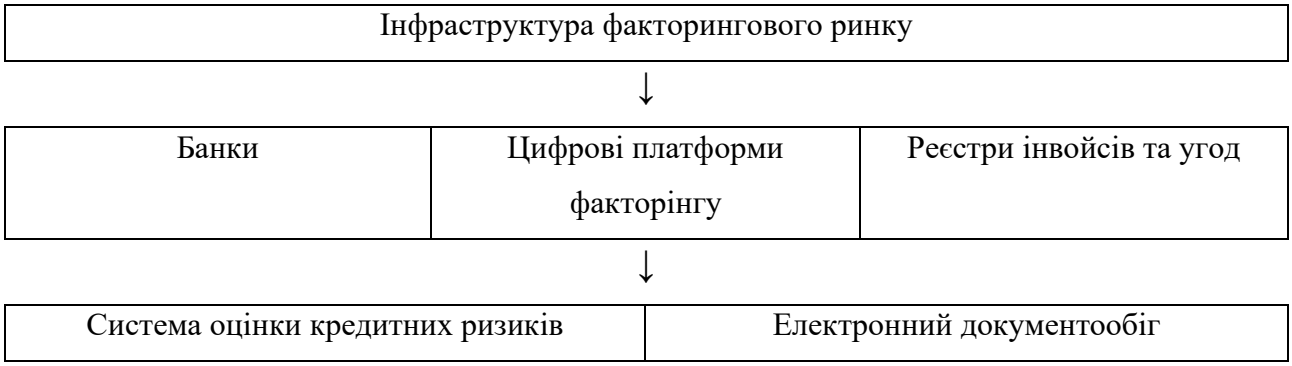

Рис. 3.2 Модель інфраструктури факторингового ринку

Джерело: [5,37].

Післявоєнне відновлення економіки України формуватиме нові умови функціонування фінансового сектору, зокрема банківського ринку факторингових послуг. У період відбудови зростатиме потреба підприємств у швидкому доступі до оборотного капіталу, що зумовить підвищення ролі факторингу як альтернативи традиційному банківському кредитуванню.

Однією з ключових перспектив розвитку є розширення попиту на факторингове фінансування з боку малого та середнього бізнесу, який буде особливо вразливим до дефіциту ліквідності та нестабільності платіжної дисципліни контрагентів. У цих умовах банки отримають можливість

масштабувати факторингові продукти як інструмент короткострокового фінансування без необхідності класичного забезпечення.

Окрему перспективу становить розвиток міжнародного факторингу, який відіграватиме важливу роль у підтримці експортно-імпортних операцій українських підприємств. У процесі інтеграції до європейського економічного простору банки будуть змушені адаптувати факторингові продукти до міжнародних стандартів, зокрема моделей двофакторного та безрегресного факторингу.

Також прогнозується посилення ролі банків як ключових провайдерів факторингових послуг, що пов’язано з необхідністю консолідації фінансових ресурсів та підвищення довіри до фінансової системи. Це сприятиме зростанню конкуренції між банками та фінансовими компаніями, а також розвитку нових гібридних моделей фінансування. Загалом, ринок факторингових послуг банків в Україні має значний потенціал зростання та трансформації у високотехнологічний сегмент фінансового ринку, який стане одним із ключових інструментів підтримки економічного відновлення країни.

Отже, перспективні напрями розвитку факторингових послуг банків в Україні пов’язані насамперед із цифровізацією фінансового сектору та впровадженням онлайн-факторингу, що забезпечує автоматизацію процесів, скорочення часу фінансування та зниження операційних витрат. Важливим також є розвиток фінтех-рішень, автоматизованих систем оцінки ризиків та електронного документообігу, що підвищує ефективність і прозорість факторингових операцій.

Значний потенціал має розширення міжнародного факторингу та впровадження нових банківських продуктів, орієнтованих на потреби малого та середнього бізнесу.

В післявоєнний період розвиток факторингових послуг банків стане одним із ключових інструментів підтримки ліквідності підприємств та відновлення економіки України.

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного дослідження виконано поставлені завдання та сформовано комплексне уявлення про особливості функціонування факторингових послуг банків в Україні, сучасні тенденції їх розвитку, наявні проблеми та перспективи подальшого вдосконалення.

Встановлено, що факторингові послуги банків є комплексом фінансових, інформаційних та сервісних послуг, спрямованих на фінансування клієнтів шляхом відступлення права грошової вимоги, управління дебіторською заборгованістю, контроль розрахунків та зниження ризику неплатежів. Факторингові послуги виконують фінансову, управлінську, ризикову, інформаційну та посередницьку функції, забезпечуючи ефективне управління оборотним капіталом підприємств і підтримання їх ліквідності. Для банків факторингові послуги є джерелом комісійних доходів, інструментом диверсифікації активних операцій, розширення клієнтської бази та підвищення конкурентоспроможності на фінансовому ринку.

Досліджено види факторингових послуг банків та особливості їх здійснення. Встановлено, що факторингові послуги характеризуються значною різноманітністю форм залежно від способу інформування боржника, розподілу кредитного ризику, наявності фінансування, території здійснення операцій та суб’єкта надання послуг. Визначено, що банківський факторинг поєднує функції фінансування, управління дебіторською заборгованістю та інкасації платежів, а його ефективне здійснення потребує належного управління кредитними, операційними та юридичними ризиками.

У процесі аналізу ринку факторингових послуг в Україні та місця банків у його структурі встановлено, що протягом 2023-2025 рр. ринок факторингових послуг демонстрував позитивну динаміку розвитку. Обсяг факторингових послуг фінансових компаній зріс на 22,8 %, тоді як кількість компаній, що надавали такі послуги, скоротилася на 26,5 %, що свідчить про підвищення концентрації ринку. Визначено, що факторинг займає вагоме місце серед

фінансових послуг небанківського сектору, а банки поступово посилюють свої позиції на ринку факторингового фінансування.

За результатами оцінки обсягів, структури та динаміки факторингових послуг банків України встановлено, що факторинговий портфель банків протягом 2023-2025 рр. зріс з 3727,3 млн грн до 5446,5 млн грн, або на 46,1 %. Водночас кількість банків, які здійснювали факторингові операції, скоротилася з 14 до 13 установ, що свідчить про посилення концентрації ринку. Визначено, що лідерами ринку банківського факторингу є ПУМБ, ВСТ Банк та ОТП Банк, а найвищі темпи зростання факторингового портфеля продемонстрував ТАСкомбанк.

У роботі визначено основні проблеми розвитку факторингових послуг банків в Україні, серед яких недосконаліть нормативно-правового регулювання, високий рівень кредитних ризиків, негативний вплив воєнного стану на платоспроможність суб'єктів господарювання, недостатній рівень цифровізації факторингових операцій та низька обізнаність підприємств щодо можливостей використання факторингу. Обґрунтовано, що подолання зазначених проблем потребує вдосконалення законодавчої бази, підвищення ефективності управління ризиками, розвитку цифрових сервісів та активізації інформаційної підтримки потенційних клієнтів.

Обґрунтовано перспективні напрями розвитку факторингових послуг банків в Україні, серед яких ключове значення мають цифровізація факторингових операцій, впровадження онлайн-факторингу, розвиток фінтех-рішень, автоматизованих систем оцінювання ризиків та електронного документообігу. Важливими напрямами також визначено розширення міжнародного факторингу, удосконалення факторингових продуктів для малого та середнього бізнесу та підвищення доступності факторингового фінансування. Реалізація зазначених заходів сприятиме підвищенню конкурентоспроможності банків, розширенню ринку факторингових послуг та зміцненню фінансової стійкості підприємств в умовах післявоєнного відновлення економіки України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрос С. В. Факторинг як інструмент короткотермінового фінансування та продукт банківського кредитування аграрних підприємств в умовах повоєнного розвитку України. *Economic journal Odessa polytechnic university*. №2 (28). 2024. С. 5-14. URL: https://economics.op.edu.ua/ejopu

2. Банківська система: навч. посіб. [Н. С. Ситник, А. В. Стасишин, Н. З. Блащук-Девяткіна та ін.]; за заг. ред. Н. С. Ситник. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2020. 580 с.

3. Банківська справа: навчальний посібник / О. М. Колодізєв, О. М. Рац, С. М. Киркач, К. М. Азізова. Харків: ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2020. 347 с.

4. Валовий внутрішній продукт. *Мінфін.* URL: https://index.minfin.com.ua

5. Вовк В. Я., Мовчан А. С. Проблеми та перспективи використання факторингу в Україні. *Фінансові дослідження.* 2018. № 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/find_2018_2_10

6. Нєізвєстна О. В., Костюк В. А. Виклики та перспективи для банківського та небанківського фінансового сектору. *Економіка та підприємництво*. 2024. №4 (134). URL: https://econom.stateandregions.zp.ua/journal/2024/4_2024/10.pdf

7. Гроші тут і зараз: як українські банки готові фінансувати факторингові угоди. URL: https://biz.ligazakon.net/analitycs/240700_grosh-tut--zaraz-yak-ukransk-banki-gotov-fnansuvati-faktoringov-ugodi

8. Дерев'янко С. І. Факторинг в Україні: стан та перспективи розвитку. *Міжнародний мультидисциплінарний науковий журнал «ΛΌГОΣ. Мистецтво наукової думки».* 2020. №10. С. 34–40.

9. Про факторинг: Закон України №4466-IX від 03.06.2025. URL: http://zakon0.rada.gov.ua

10. Звіт про фінансову стабільність. *Національний банк України.* URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2024-H2.pdf

11. Іващенко А. І. Розвиток малого та середнього бізнесу: національний та регіональний аспекти : монограф.. Чернігів: ЧНТУ, 2020. 324 с.

12. Концепція реформування регулювання факторингу в Україні. *Національний банк України.* 2023.URL: https://bank.gov.ua

13. Масюк Ю. В. Факторинг в Україні: сутність, стан та перспективи розвитку. *Економіка та суспільство.* 2025. №72. URL: https:// economyandsociety.in.ua

14. Міжнародна організація з факторингу. URL: https://www.factoring.org/.

15. Наглядова статистика. *Національний банк України.* URL: https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist

16. Огляд небанківського фінансового сектору березень 2026 р. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Nonbanking_Sector_Review_2026-03.pdf?v=16

17. Огляд банківського сектору, лютий 2026 року. URL: https://bank.gov.ua/ua/news/all/oglyad-bankivskogo-sektoru-lyutiy-2026-roku

18. Основні показники діяльності банків: дані офіційного сайту Мінфін URL: https://index.minfin.com.ua/ua/banks/stat

19. Офіційний сайт Асоціації українських банків. URL: http://aub.org.ua.

20. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: https://www.minfin.gov.ua

21. Назаркевич І., Дацків Н., Петик Л. Розвиток ринку небанківських фінансових установ в Україні в умовах нестабільності. *Вісник Львівського університету. Серія економічна.* 2025. Вип. 68. С. 51–60. DOI: 10.30970/ves.2025.68.0.6801.

22. Петренко В. С., Карнаушенко А. С., Боровік Л. В. Факторинг: сутність, види та його переваги в фінансовій діяльності підприємств. *Ефективна економіка.* 2021. №11. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=9551

23. Податковий кодекс України : від 2 грудня 2010 р. № 755-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text

24. Показники банківської діяльності: дані офіційного сайту НБУ. URL: https://bank.gov.ua

25. Про банки банківську діяльність : Закон України від 7 грудня 2000 р. № 2121-XIV. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/2121-14

26. Проблеми і перспективи розвитку малого і середнього бізнесу: монографія / за ред. д.е.н., професора С.Д. Лучик; Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ. Чернівці: Технодрук, 2021. 400 с.

27. Про затвердження Інструкції з бухгалтерського обліку операцій із фінансовими інструментами в банках України Постанова Правління НБУ № 14 від 21.02.2018. URL: http://search.ligazakon.ua

28. Про фінансові послуги та фінансові компанії Закон України від 14.12.2021 №1953-IX. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1953-20#Text

29. Слав'юк Н.Р., Глущенко С.В. Ринок фінансових послуг: навч. посіб.. Київ: НаУКМА, 2022. 206 с.

30. Смирна О.В., Береславець О.А. Особливості та проблеми реалізації факторингових операцій в Україні. Бізнесінформ. 2020. №1. С. 324 –330.

31. Ушакова О. А. Банківські операції: навч. посіб. Рівне: НУВГП, 2021. 226 с.

32. Факторинг в Україні: концепція розвитку. веб-сайт. URL: https://lotysh.com/faktoryng-v-ukraini

33. Фарапонов Г. А. Перспективи розвитку факторингу в умовах модернізації фінансових технологій. *Управління змінами та інновації.* 2023. №6. С. 33–37.

34. Фарапонов_Г_А_Фінансова політика держави на ринку небанківських установ. URL: https://ztu.edu.ua/site/files/1/docs

35. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. №435-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. №40-44. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show

36. Чорна Н. Реформа факторингу: що змінять законопроєкти, представлені наприкінці 2024 року. *Fintechinsider.* URL: https://fintechinsider.com.ua

37. Шевчук О. Чого чекати від ринку факторингу в Україні? Асоціація фінансових компаній «Фінансовий Омбудсман». URL: https://finom.org.ua/choho-chekaty-vid-rynku-faktorynhu-v-ukrayini

38. 25 провідних банків України. URL: https://banksrating.com.ua/wp-content/uploads/2025/12/TOP_25_BANKIV_2025.pdf

39. Перший український міжнародний банк. *Офіційний вебсайт.* URL: https://www.pumb.ua

40. Банк інвестицій та заощаджень. *Офіційний вебсайт.* URL: https://bisbank.com.ua

41. ОТП БАНК. *Офіційний вебсайт.* URL: https://www.otpbank.com.ua

42. ТАСКОМБАНК. *Офіційний вебсайт.* URL: https://tascombank.ua

43. Райффайзен Банк. *Офіційний вебсайт*. URL: https://raiffeisen.ua

44. Model law on factoring. Unidroit. URL: https://www.unidroit.org/wp-content/uploads/2023/10/UNIDROIT-Model-Law-on-Factoring-En-PDF-version.pdf

ДОДАТКИ

Додаток А

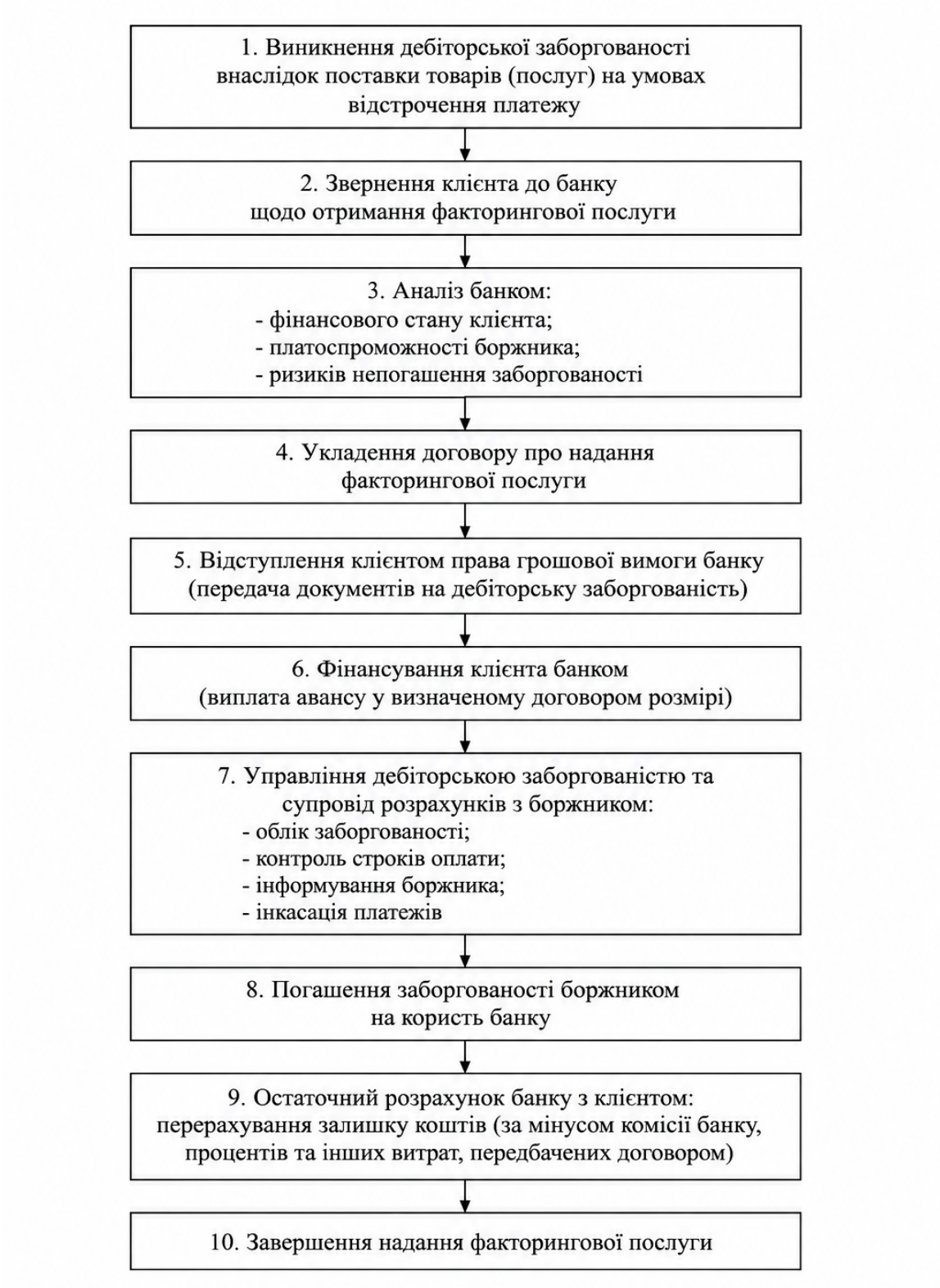

Рис. А.1 Механізм надання факторингових послуг банком

Додаток Б

Таблиця Б.1

Особливості факторингу з регресом та без регресу

За розподілом ризиків	
З регресом	Без регресу
Дебіторська заборгованість зберігається на балансі Постачальника. Це простий та економічний спосіб поповнити оборотні кошти аграрного підприємства без збільшення кредитного навантаження. Якщо Покупець не платить у строк, Фактор робить зворотну поступку, тобто перетворює факторинг на кредит вимагає, щоб Постачальник повернув перший платіж та заплатив комісію за користування грошима та роботу з документами. Використовувати факторинг із правом регресу вигідно, коли дефіцит оборотних коштів не критичний, клієнти – великі компанії, а бізнес має потенціал для зростання (товари чи послуги мають попит) або зростання обмежене певним сезоном	Відповідальність за дебіторську заборгованість разом із усіма ризиками передається Фактору. Фактор викуповує дебіторську заборгованість Постачальника на власний баланс. Першим платежем Фактор може виплатити Постачальнику всю суму. Якщо постачання не сплачено, Фактор залишається вічна-віч з Покупцем, а Постачальник не зобов'язаний повертати гроші Фактору. Факторинг без права регресу зводить нанівець фінансові ризики Постачальника, але, зазвичай, коштує дорожче.

Додаток В

Порівняльна характеристика умов надання факторингових послуг провідними банками України

Показник	ПУМБ	ВСТ Банк	ОТП Банк	ТАСкомбанк	Райффайзен Банк
Наявність факторингового продукту	Так	Так	Так	Так	Так
Основний сегмент клієнтів	МСБ, корпоративний бізнес	Корпоративні клієнти	МСБ та корпоративний бізнес	МСБ та корпоративний бізнес	Корпоративний бізнес
Предмет фінансування	Дебіторська заборгованість	Дебіторська заборгованість	Дебіторська заборгованість	Дебіторська заборгованість	Дебіторська заборгованість
Валюта фінансування	Гривня	Гривня	Гривня	Гривня	Гривня
Максимальний строк відстрочки платежу	До 360 днів	Індивідуально	Індивідуально	Індивідуально	Індивідуально
Факторинг з регресом	Так	Так	Так	Так	Так
Безрегресний факторинг	Так	Не декларується	Можливий за окремими програмами	Не декларується	Так
Максимальний рівень фінансування	До 95–100 % суми вимоги	Індивідуально	Індивідуально	Індивідуально	Індивідуально
Онлайн-документообіг	Так	Частково	Так	Так	Так
Додаткові переваги	Участь у програмі «Доступний факторинг 5–7–9 %», фінансування без застави	Індивідуальні рішення для корпоративних клієнтів	Орієнтація на фінансування торговельних операцій	Гнучкі умови для МСБ	Комплексне обслуговування великого бізнесу

Джерело: складено автором за даними [15]

Додаток Д

Характеристика нових банківських факторингових продуктів

Вид продукту	Характеристика
1	2
Онлайн-факторинг	Головна особливість полягає у повній цифровізації процесу: подання заявки здійснюється онлайн; автоматична перевірка рахунків-фактур; електронне підписання договорів; дистанційне фінансування без фізичної присутності клієнта. Забезпечує швидке прийняття рішень (від кількох хвилин до 1 дня), що суттєво підвищує доступність факторингових послуг для малого та середнього бізнесу. Подібні рішення реалізуються через хмарні SCF-платформи (supply chain finance), які об'єднують банки, постачальників і дебіторів у єдину цифрову екосистему
Invoice financing та invoice trading	Банк викуповує дебіторську заборгованість і одразу фінансує постачальника; фінансування під заставу рахунків-фактур без повідомлення дебітора; продаж інвойсів на електронних маркетплейсах інвесторам або фінансовим установам. Дозволяє значно підвищити ліквідність підприємств і забезпечують гнучкість у виборі джерел фінансування
Реверсивний факторинг нового покоління	інтеграція з ERP-системами корпорацій; автоматичне схвалення постачальників; можливість динамічного фінансування ланцюгів постачання; зниження вартості фінансування для МСБ. Активно використовується великими корпораціями для оптимізації платіжних циклів і зміцнення ланцюгів постачання.
Платформний факторинг	міжбанківська конкуренція; автоматизоване формування ставки фінансування; прозоре ціноутворення; швидке масштабування доступу до капіталу. Такі платформи формують нову модель ринку факторингу, що базується на принципах відкритої фінансової екосистеми
AI-факторинг та автоматизоване кредитне рішення	автоматичний скоринг дебіторів; прогнозування ризику неплатежів; динамічне ціноутворення; виявлення шахрайських операцій. AI-рішення дозволяють банкам суттєво знизити операційні витрати та підвищити точність кредитного аналізу, що є критично важливим у факторингових операціях з високим рівнем ризику
Блокчейн-факторинг	фіксація прав вимоги; забезпечення незмінності документів; автоматичне виконання контрактів через смарт-контракти; зменшення шахрайства. Це підвищує прозорість операцій і дозволяє створити децентралізовані системи фінансування дебіторської заборгованості
Мобільний факторинг	Сучасні банки активно впроваджують мобільні рішення, які дозволяють: подавати заявки через мобільні додатки; отримувати фінансування без паперових документів; відстежувати статус інвойсів у реальному часі.

Джерело: [6,12,35]